

## Poslání Jana Křtitele v Lukášově dvojdíle\*

Ladislav Tichý

Do příběhu Ježíše Krista, který je hlavní postavou Nového zákona, je zapojena řada osob. Samozřejmě ne všechny mají stejný význam. Zcela zásadní role přísluší nepochybně Ježíšovým apoštolům. Ale naprosto specifické je poslání Jana Křtitele. O něm vyprávějí nebo se aspoň o jeho úloze zmiňují novozákonní knihy, které mají narativní charakter, tj. všechna čtyři evangelia a kniha Skutky apoštolů.<sup>1</sup> Nejvíce prostoru věnuje Janu Křtiteli Lukášovo evangelium, protože jenom v něm se nachází perikopa o zvěstování Janova narození (Lk 1,5–25), vyprávění o setkání Ježíšovy matky Marie s její příbuznou Alžbětou (Lk 1,39–45), v níž jsou narážky na ještě nenarozeného Jana (Lk 1,41.44), a text o narození a obřezání Jana Křtitele (Lk 1,57–80). Jsou v něm i další texty o Janovi, které mají většinou paralely také ve zbývajících synoptických evangeliích (srov. Lk 3,1–20.21–22; 5,33; 7,18–35; 9,7.9.19; 11,1; 16,16; 20,3–7), třebaže třetí evangelista nevypráví obsírně o stětí Jana Křtitele (srov. Lk 3,19n.). Evangelista Lukáš ovšem nezapomíná na Jana Křtitele ani ve svém druhém spisu, jímž jsou Skutky apoštolů, i když se jedná většinou o krátké připomínky či stručné výpovědi (srov. Sk 1,5.22; 10,37; 11,16; 13,24–25; 18,25; 19,3–4). Tento příspěvek si klade za úkol odhalit, jakým způsobem lze popsat poslání Jana Křtitele na základě toho, jak se o něm hovoří v Lukášově evangeliu a ve Skutcích apoštolů. Nepůjde pouze o obsah textů, ale také o způsob, jakým jsou texty formulovány, tj. důležité bude především hledisko narativní funkce sledovaných textů.<sup>2</sup> Následující zkoumání se bude konkrétně věnovat textům, které se

\* Příspěvek byl vypracován v rámci badatelského projektu IGA\_CMTF\_2018\_009 „Narativita a teologie v Lukášově dvojdíle“.

<sup>1</sup> Jméno „Jan“ (Ἰωάννης) označující Jana Křtitele se nachází v Novém zákoně celkem na 91 místech (Mt: 23; Mk: 16; Lk: 24; J: 19; Sk: 9). Výraz „Křtitel“ (βαπτιστής) má celkem pouze 12 výskytů (Mt: 7; Mk: 2; Lk: 3).

<sup>2</sup> Narativní analýza je názorně vysvětlována např. v příručce Wilhelm EGGER – Peter WICK, *Methodenlehre zum Neuen Testament: Biblische Texte selbstständig auslegen*, 6. vyd. ve spolupráci s Dominique Wagner, Freiburg: Herder, 2011, s. 174–191, kde se doporučuje sledování alternativ vyprávění. Ale např. James L. RESSEGUIE, *Narrative Criticism of the New Testament: An Introduction*, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2005, s. 18,

přímo dotýkají poslání Jana Křtitele, i když přitom bude brán ohled na kontext, a to jak na bližší, tj. na souvislost celé perikopy, tak na širší, tj. Lukášova evangelia či Skutků apoštolů, popř. celého Lukášova dvojdíla. Bylo by jistě pošetilé očekávat, že se objeví něco, co nikdo nikdy nijak nevyslovil, protože příslušné texty byly už velmi důkladně probádány, ale je zcela nesporné, že jednotlivé texty neinterpretují všichni badatelé stejně, takže je naprosto oprávněné kriticky prověřit, jaké stavební kameny nabízí Lukáš k celkovému obrazu poslání Jana Křtitele ve svém dvojdíle.

### 1. Lk 1,13–17

Po úvodním prologu Lukášova evangelia (Lk 1,1–4), ve kterém třetí novozákonní evangelista představil záměr svého díla, následuje v Lk 1,5–25<sup>3</sup> jako první perikopa s narativním charakterem zvěstování narození Jana Křtitele. Adresátem tohoto zvěstování je kněz Zachariáš (1,5), zvěstovatelem je „anděl Páně“ (1,11; v 1,19 pak uvádí své jméno „Gabriel“), místem zvěstování je *ὁ ναὸς τοῦ κυρίου* (srov. 1,9), tj. „svatyně Páně“ čili jeruzalémský chrám. Anděl nejen Zachariáše uklidňuje tradičním „neboj se“ (srov. Lk 1,30; 2,10; ale i Gn 15,1 aj.), ale oslovuje ho také jménem. Sděluje mu, že jeho manželka Alžběta mu porodí syna, jemuž má dát jméno Jan (Lk 1,13). Pozorný čtenář nemůže přehlédnout

---

definuje narativní kritiku jednoduše pomocí tázacích slůvek „what“ (co) a „how“ (jak), která se aplikují na příslušný biblický text.

- <sup>3</sup> Toto vymezení perikopy o zvěstování narození Jana Křtitele v komentářích výrazně převládá. Srov. např. Joseph A. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, New York: Doubleday, 1981, s. 303–333; Jacob KREMER, *Lukasevangelium*, Würzburg: Echter, 1988, s. 24–27; Wolfgang WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1988, s. 45–49; Leopold SABOURIN, *L'Évangile de Luc: Introduction et Commentaire*, Rome: Editrice Pontificia Università Gregoriana, 1992, s. 53–62; Gerhard SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas: Kapitel 1–10*, 3. vyd., Gütersloh – Würzburg: Gütersloher – Echter, 1992, s. 42–47; Walter RADL, *Das Evangelium nach Lukas*, Erster Teil: 1,1–9,50, Freiburg im Br.: Herder, 2003, s. 42–53; Wilfried ECKEY, *Das Lukasevangelium: Unter Berücksichtigung seiner Parallelen*, Teilband I: Lk 1,1–10,42, Neukirchen: Neukirchener, 2004, s. 70–81; Hans KLEIN, *Das Lukasevangelium*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006, s. 82–91; Petr MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, Praha: Centrum biblických studií, 2018, s. 57–67. Ale např. Heinz SCHÜRMANN, *Das Lukasevangelium: Erster Teil*, Kommentar zu Kap. 1,1–9,50, Freiburg im Br.: Herder, 1969, s. 28n. a 38, odlišuje Lk 1,5–23 od Lk 1,24–25; Josef ERNST, *Das Evangelium nach Lukas*, Leipzig: St. Benno, 1984, s. 42 a 47, pak odděluje Lk 1,5–22 od Lk 1,23–25; Michael WOLTER, *Das Lukasevangelium*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2008, s. 72 a 74n., odlišuje Lk 1,5–7 od Lk 1,8–25.

skutečnost, že narozený syn se bude jmenovat jinak než jeho otec.<sup>4</sup> Úplná neobvyklost Janova jména v rámci celé rodiny bude sdělena teprve později (Lk 1,61: „nikdo z tvého příbuzenstva se tak nejmenuje“). Další andělovo oznámení se týká významu a velikosti Zachariášova syna. Už Janovo narození přinese radost jeho otcí, ale radovat se budou i „mnozí“ (1,14) další. Avšak ještě důležitější bude Janův vztah k Bohu: „bude veliký před Pánem“<sup>5</sup> (1,15a). Zdrženlivost od vína a opojného nápoje (1,15b; srov. Sd 13,4.7) jej bude vyznačovat jako muže Božího. Jeho naplnění Duchem Svatým už od mateřského lůna (srov. Iz 49,1; Jer 1,5; Sir 49,7) jej ve svrchované míře vybaví tím, co potřebuje prorok. Ale všechno dohromady už také ukazuje na to, že Jan bude „více než prorok“ (Lk 7,26).<sup>6</sup>

V následujícím verši (1,16) už anděl hovoří o obsahu Janova životního poslání. Zachariášův syn svým působením „obráti mnoho synů Izraele k Pánu, jejich Bohu“. Bude tak hlasatelem pokání a vyzyvatelem ke změně života těch, kteří se od Boha vzdálili. Toto poslání zde není spojeno s žádným konkrétním časovým či osobním vztahem. Pokání a obrácení k Bohu<sup>7</sup> je stále aktuální. Další pokračování andělova poselství Janův úkol více konkretizuje, když o něm říká, že „půjde před ním v duchu a moci Eliášově“ (v. 17ab). Tato formulace výrazně připomíná slova v Mal 3,1, kde prorok mluví o vyslání posla Bohem, který připraví (v LXX: postará se o, dohlédne na) cestu před Bohem, takže Hospodin bude moci přijít ke svému lidu. V druhé polovině verše (Lk 1,17cd) pak anděl vysvětluje účel Janovy prorocké činnosti. Janovým úkolem bude „obrátit srdce otců k dětem a neposlušné ke smýšlení spravedlivých, připravit Pánu lid pohotový“. Tím se Janovo poslání vysvětluje pomocí poslání proroka Eliáše v Mal 3,23n. (srov. také Sir 48,10).

<sup>4</sup> Ovšem řecky mluvící čtenáři, jimž bylo Lukášovo evangelium určeno, mohli stěží odhalit význam původně hebrejského jména Jan (יְהוָה). „Hospodin se smiloval“ (tak Jan HELLER, *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Centrum biblických studií, 2003, s. 215). Toto jméno také už naznačuje význam Janova poslání (srov. Lk 1,58).

<sup>5</sup> „Pán“ (κύριος) zde označuje jednoznačně Boha, i když část rukopisné tradice (např. kodex Vatikánský a řada minuskulí) má před κυρίου člen, což by mohlo být známkou toho, že se myslí na Krista. Rozhodující je však kontext.

<sup>6</sup> K Janovu obdarování a k Janově charakteristice srov. např. SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 33n.

<sup>7</sup> „Pán“ ve spojení „k Pánu, jejich Bohu“ označuje jednoznačně Boha (vazba κύριον τὸν Θεὸν odkazuje v Septuagintě asi 90krát na Hospodina). Srov. např. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 326: „Here Kyrios clearly refers to Yahweh.“

V andělových slovech v Lk 1,17 je tedy Jan charakterizován jako „předchůdce“ Hospodina,<sup>8</sup> nemluví se o něm výslovně jako o předchůdci Mesiáše.<sup>9</sup> Čtenář se ovšem může ptát, na jakou konkrétní událost má být lid Bohu připraven. Na to text sám ve v. 17 neodpovídá, nicméně z narativního hlediska vzbuzuje tento text očekávání významného budoucího děje.

## 2. Lk 1,41.44

V Lk 1,39–45 se nachází singulární text třetího evangelia, v němž se vypráví o setkání Ježíšovy matky Marie s její příbuznou Alžbětou, matkou Jana Křtitele. Jak Ježíš, tak Jan Křtitel jsou ještě v lůně svých matek. Při setkání Maria pozdravila Alžbētu (v. 40). Při zaslechnutí tohoto pozdravu „dítě“ (βρέφος), tj. Jan Křtitel, „poskočilo“ (ἐσκότισεν) v Alžbětině lůně a Alžběta „byla naplněna Duchem Svatým“ (v. 41).<sup>10</sup> Alžběta je pak schopná velebit Ježíšovu matku a plod jejího těla (v. 42) a vyjádřit vděčný údiv nad návštěvou slovy: „Jak to, že ke mně přišla matka mého Pána?“<sup>11</sup> (v. 43). Ve v. 44 sama Alžběta vyslovuje to, co evangelista vyprávěl o Janově chování ve v. 41 (s doplněním, že dítě poskočilo „jásavě [ἐν ᾠαλλιάσει]“). Radostné přivítání Krista ještě nenarozeným Janem Křtitelem představuje z narativního hlediska určitou anticipaci toho, co bude charakteristické pro Janovo působení a jeho vztah ke Kristu. Jan

<sup>8</sup> To výslovně zdůrazňuje např. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 81: „Jan je zde představen bez jakéhokoli omezení jako předchůdce Boha.“

<sup>9</sup> To připomíná velmi jasně např. KREMER, *Lukasevangelium*, s. 26: „Je nápadné, že Jan zde není představen jako předchůdce Mesiáše.“ Nelze se ani druhotně pokoušet vztáhnout zájmeno αὐτοῦ (ve vazbě ἐνώπιον αὐτοῦ, tj. „před ním“) na přicházejícího Mesiáše, jak to činí např. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 48, pozn. 8, protože evangelista jistě logicky navazoval na jemu známou starozákonní vazbu v předcházejícím verši. Lze však nicméně říci, že „přínejmenším křesťané jej (tj. Jana) vidí také jako Ježíšova předchůdce“ (tak KLEIN, *Lukasevangelium*, s. 90, pozn. 54).

<sup>10</sup> Čtenář zde jistě právem vidí návaznost na Lk 1,15 (srov. např. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 363). Tuto spojitost nelze odmítat tím, že slovesný tvar vyjadřuje aktuální děj, jak to činí např. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 97.

<sup>11</sup> Tím „Pánem“ je nepochybně označen Ježíš Kristus. Je to první užití výrazu κύριος s tímto christologickým významem v Lukášově evangeliu.

bude na Krista odkazovat, na přijetí poslání Spasitele připravovat, sám však jednoznačně vyjádří svou podřízenost Kristu.<sup>12</sup>

### 3. Lk 1,59–66.76–80

Další text Lukášova evangelia, který je věnován Janu Křtiteli, vypráví o jeho narození a o reakci Janova otce Zachariáše. Celý oddíl zabírá 24 veršů: 1,57–80.<sup>13</sup> Poměrně stručně líčí evangelista vlastní narození Jana Křtitele (1,57–58). Význam má nepochybně důraz na milosrdenství (ἔλεος), které Bůh Alžbětě prokázal, a na radost, na níž mají podíl i „sousedé a příbuzní“ (v. 58). Další děj už se dotýká Janova poslání. S osmým dnem od jeho narození je spojena nejen obřízka (srov. Lv 12,3), ale také udělení jména (v. 59). Proti snaze pojmenovat Zachariášova syna po otci vystupuje důrazně jeho matka Alžběta, když říká: „Bude se jmenovat Jan“ (v. 60). Čtenář si uvědomí, že informaci o jménu Jan dostal od anděla jeho otec Zachariáš (1,13). Jestliže stejné jméno Jan prosazuje nyní jeho matka, musí to být projev jejího prorockého ducha (srov. 1,41b: „Alžběta byla naplněna Duchem Svatým“). Specifičnost jména je podtržena také jeho neobvyklostí v celém příbuzenstvu (v. 61). Rovněž Zachariáš na posunkový dotaz potvrzuje písemně na tabulce k údivu „všech“, že jeho syn se má jmenovat Jan (vv. 62n.). Pak se hned otevřou Zachariášova ústa a uvolní se mu jazyk a on pronáší Boží chválu (v. 64). Jako ozvěna této události je zmíněna „bázeň“ (φόβος), která pojímá „všechny sousedy“, a o všech těchto věcech (πάντα τὰ ῥήματα ταῦτα) se vypráví po celých judských horách (v. 65), takže „všichni“, kteří to zaslechli, o tom uvažovali (ἔθεντο ... ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν) a ptali se: „Čím toto dítě bude?“ (v. 66a). Tato otázka jen podtrhuje očekávání velkého úkolu Jana Křtitele a nastiňuje jedinečný význam jeho poslání. To jen potvrzuje konstatování v další části verše (66b), že „ruka Páně byla s ním“, tj. s Janem.

<sup>12</sup> Má ovšem jistě pravdu SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 67, že v Lk 1,41 není patrná polemika proti nadhodnocení Jana Křtitele v kruzích jeho následovníků.

<sup>13</sup> Ve vymezení či rozdělení perikopy nejsou autoři zajedno. Celý text 1,57–80 berou jako jednu perikopu např. KREMER, *Lukasevangelium*, s. 32–35; RADL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 85–102; WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 105–118 (ovšem s odsazením v. 80); MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 82–89. Ale např. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 372n. a 374–390, odlišuje Lk 1,57–58 a 1,59–80; WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 60n. a 61–66, rozděluje Lk 1,57–66 a 1,67–80.

V dalším textu evangelia je líčeno suverénní vystoupení Janova otce Zachariáše, který je naplněn Duchem Svatým a jako prorok pronáší chvalozpěv, který má podle prvního slova latinského překladu tradiční název Benedictus. V jeho první části oslavuje Zachariáš Boha Izraele za jeho spásné činy a věrnost přísedným slibům vyvolenému národu. V druhé části tohoto chvalozpěvu (od v. 76) promlouvá Zachariáš dosti konkrétně o Janově poslání.

Zachariášův syn bude<sup>14</sup> prorok. Tady čtenář slyší explicitní potvrzení toho, co už mohl vytušit z textu v 1,15. Zachariáš ovšem k tomu dodává, že Jan „půjde před Pánem připravit mu cesty“. Zde vazba ἐνώπιον κυρίου („před Pánem“) na základě kontextu, tj. toho, co bylo řečeno (srov. např. 1,43: „matka mého Pána“), odkazuje zřejmě už na Krista,<sup>15</sup> třebaže formulace verše odráží text v Mal 3,1 a Iz 40,3.

Zachariáš dále vyjmenovává, jaká dobrodiní Janovo působení přinese. Zmiňuje dar poznání (tj. zakušení) spásy pro Boží lid (τῷ λαῷ αὐτοῦ<sup>16</sup>), což bude spojeno s odpuštěním hříchů (v. 77). Projeví se tím Boží milosrdenství,<sup>17</sup> které přinese<sup>18</sup> ten, který je označen jako ἀνατολή ἐξ ὕψους, tj. „Vycházející (doslovněji ‚Úsvit‘) z výsosti“, což je třeba chápat jako označení Mesiáše.<sup>19</sup> K tomu Zachariáš ještě dokresluje účel tohoto Božího jednání. Projeví se tím, že tento „Úsvit“ se ukáže nebo „zazáří“ (ἐπιφάνει) těm, kdo jsou „ve tmě a v stínu smrti“ (v. 79a; srov. Iz 9,1), a uvede „naše kroky na cestu pokoje“ (v. 79b). Půjde o zprostředkování té hodnoty, kterou budou zvěstovat andělé při Kristově narození (srov. Lk 2,14).

<sup>14</sup> Řecký tvar κληθήσῃ („budeš nazýván“) má prakticky tento existenční význam (srov. např. Lk 1,32.35; 2,23 aj.).

<sup>15</sup> K tomuto závěru docházejí i někteří autoři, kteří v 1,17 viděli nesporný poukaz na Hospodina. Srov. např. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 385; KREMER, *Lukasevangelium*, s. 34. Ovšem např. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 116, trvá na tom, že Lukáš zde chce pod κύριος „s jistotou“ rozumět Boha. Naopak KLEIN, *Lukasevangelium*, s. 125, říká jasně, že pro Lukáše „je Pán, jemuž Jan připraví cestu, Ježíš“.

<sup>16</sup> Tento „jeho lid“ je jistě v první řadě Izrael. Ale už evangelista vnímal asi i širší okruh.

<sup>17</sup> Řecký text obsahuje vazbu διὰ σπλάγχνα ἐλέους, v níž je spojeno „milosrdenství“ (ἐλεος) se substantivem σπλάγχνα, které znamená „nitro“. Jde tedy o to, že příčinou odpuštění hříchů je Boží milosrdné nitro neboli Boží milosrdná láska.

<sup>18</sup> Většina řeckých rukopisů má sice aorist ἐπεσκέψατο („navštívil“), ale to je podle všeho přízpusobením ke stejnému tvaru ve v. 68. Původní čtení bylo zřejmě futurum ἐπισκέψεται („navštíví“).

<sup>19</sup> Tak většina autorů. Srov. např. FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 386n., který vysvětluje, že ἀνατολή může mít i význam „výhonek“ a dá se tak spojit s Iz 11,1.

Po skončení Zachariášova chvalozpěvu následuje ve v. 80 doplňující informace o Janovi, která navazuje na zprávu o jeho narození, tj. na v. 66.<sup>20</sup> Hovoří se o Janově růstu a sílení v duchu. Zmínka o životě „na poušti“ by mohla svádět k úvahám, zda nežil s členy kumránské komunity. Ale to je vzhledem k odmítavému postoji těchto lidí vůči jeruzalémskému chrámu velmi nepravděpodobné.<sup>21</sup> Závěrečný odkaz na Janovo veřejné vystoupení (ἀναδείξας αὐτοῦ) před Izraelem připravuje na vyprávění o jeho činnosti, které začíná v Lk 3,1.

#### 4. Lk 3,1–20

Veršem Lk 3,1 začíná hlavní část Lukášova evangelia, která líčí vlastní působení Ježíše Krista. Ale první textový oddíl této části je věnován působení Jana Křtitele. Celý tento oddíl zabírá text v Lk 3,1–20.<sup>22</sup> Evangelista na začátek tohoto oddílu položil šestinásobný synchronismus (1,1–2a), v němž uvedl sedm jmen (velekněží Annáš a Kaifáš tvoří společnou dvojici) veřejných osob, které působily v době vystoupení Jana Křtitele.<sup>23</sup> Ani z těchto poměrně bohatých údajů nelze zcela nesporně určit přesný rok, kdy Jan Křtitel vystoupil.<sup>24</sup> Lukáš se zde zřejmě chtěl chovat jako historik, i když mu šlo v první řadě o zvěstování evangelia.

Jan je povolán Božím slovem „na poušti“ (v. 2b). To navazuje na 1,80, připomíná to však také Jana jako asketu. Jan káže „křest obrácení“ za účelem „odpuštění hříchů“ v oblasti kolem Jordánu (v. 3). To je území,

<sup>20</sup> Např. komentář ECKEY, *Lukasevangelium* I, s. 116–120, probírá v. 80 spolu s 1,57–66 a věnuje se potom samostatně chvalozpěvu Benedictus.

<sup>21</sup> Srov. např. SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 94n. Zmínka o pobytu na poušti chce asi podtrhnout Boží blízkost.

<sup>22</sup> Jako jeden celek představuje Lk 3,1–20 snad větší část komentářů. Srov. např. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas: Kapitel 1–10*, s. 80n.; WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 152n.; KLEIN, *Lukasevangelium*, s. 158n.; Rainer DILLMANN – César MORA PAZ, *Das Lukasevangelium: Ein Kommentar für die Praxis*, Stuttgart: Katholisches Bibelwerk, 2000, s. 62n.; MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 116n. Avšak nemalá část autorů tento text různým způsobem rozděluje, třeba i na celky různé úrovně (tak např. SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 148–187). Např. SABOURIN, *L'Évangile de Luc*, s. 111n., bere dohromady jen 3,1–18 a zbývající verše spojuje s dalším textem.

<sup>23</sup> K tomuto synchronismu srov. např. Ladislav TICHÝ, „Lukáš: historik a evangelista,“ *Studia theologica* 17, č. 2 (2015): 75–85, zvl. 77–81.

<sup>24</sup> Nejpravděpodobnější jsou roky 27–28 nebo 28–29 po Kr. Srov. TICHÝ, „Lukáš: historik a evangelista,“ s. 77.



které lze označit také jako „poušť“, takže evangelista mohl vidět naplnění slov z Iz 40,3–5 a tento text citovat (ve verších 4b–6). Cituje věrně podle Septuaginty, pouze s menšími úpravami (vynechává např. Iz 40,5a a místo „stezky našeho Boha“ v Iz 40,3b má „jeho stezky“<sup>25</sup>). V Deuteroizaiášově textu výzva „připravte cestu Páně“ odkazuje nepochybně na Boha a na jeho cestu. Ale vzhledem ke kontextu (srov. Lk 1,76) je oprávněný předpoklad, že evangelista zde myslel logicky konkrétně na Krista.<sup>26</sup> Lukáš cituje širší text než Marek v 1,3 (a Matouš v 3,3). To ukazuje jeho vnímání důležitosti „Boží spásy“ pro „každé tělo“ (Iz 40,5) v Lk 3,6.

Po citátu z Deuteroizaiáše evangelista zprostředkovává Janovo kázání, v němž Jan nejprve označuje „zástupy“, které přicházejí nechat se pokřtít, za „pokolení zmijí“, nemají si nechat namluvit, že mohou uniknout Božímu hněvu (v. 7). V kladném smyslu mají přinášet plody, které odpovídají jejich obrácení (v. 8a). Nemají ani pomyslet (dosl. „nezačínajte říkat“) na to, že mají otce Abraháma (v. 8b), protože (jak důrazně připomíná Jan Křtitel) Bůh může udělat (dosl. „vzbudit“) Abrahámovy děti z kamenů, které jsou před nimi (v. 8c). Jan podtrhává připomínku Božího soudu dvěma obrazy, a to sekerou, která je přiložena ke kořeni stromů, a poražením každého stromu, který nenese dobré ovoce, a jeho spálením v ohni (v. 9).

Na Janovo kázání reagují „zástupy“ otázkou: „Co tedy máme dělat?“ (v. 10). Jan v odpovědi vyslovuje požadavky bliženské lásky: podělit se o dvojí oblečení nebo o jídlo (v. 11). Na podobnou otázku položenou celníky s oslovením „mistře“ (v. 12) Jan odpovídá jasně, že nemají vybírat víc, než mají přikázáno (v. 13). Když se ho podobně ptají vojáci, Jan ve své odpovědi vyslovuje tři požadavky: nedopouštět se násilí, nikoho nevydírat a umět se spokojit se žoldem (v. 14).

Další sled textu se věnuje Janovu vztahu k Mesiáši. Očekávání Mesiáše bylo základem uvažování, zda není Mesiáš on (v. 15). Na to však Jan odpovídá „všem“: „Já vás křtím vodou, přichází však silnější než já, jemuž nejsem hoden rozvázat řemínek u obuvi. On vás bude křtít

<sup>25</sup> Tuto změnu četl třetí evangelista už v Mk 1,3c. Akceptoval ji však patrně také z christologických důvodů.

<sup>26</sup> Srov. např. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas: Kapitel 1–10*, s. 84; KLEIN, *Lukasevangelium*, s. 164; FITZMYER, *The Gospel according to Luke (I–IX)*, s. 461. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 158, který u Lk 1,17 a 1,76 trval na odkazu na Boha, zde spatřuje specifický charakter lukášovské christologie: Bůh ohlašuje svůj příchod, ale přijde Ježíš. To však stěží odpovídat myšlení evangelisty Lukáše. Ten zřejmě myslel na Krista už při 1,76.



Duchem Svatým a ohněm“ (v. 16). Tím Jan vyjadřuje nejen svou pokoru, ale rovněž velikost a jedinečnost Mesiáše. Výraz „ohněň“ je snad poukazem na soud, který vykoná Mesiáš.<sup>27</sup> Pro čtenáře Lukášova evangelia je samozřejmě na základě předcházejících textů (hlavně Lk 1,26–56; 2,1–14) naprosto jasné, o kom to Jan mluví. Obejde se to (na rozdíl od Mk 1,7) bez užití spojení „po mně“. Jan je i tak jasně představen jako předchůdce Mesiáše. Kristovu činnost Jan ještě dokresluje pomocí obrazů o lopatě a pročištění mlatu, o shromáždění pšenice a o spalení plev „ohněm neuhasitelným“ (v. 17). I to jasně dokládá soud, který vykoná ten, jemuž Jan připravuje cestu.

V. 18 pak sumarizuje Janovo kazatelské působení. V dalších dvou verších (3,19–20) evangelista potom stručným způsobem doplňuje zbývající informace o pozemském životě Jana Křtitele. Tím (na rozdíl např. od Mk 6,17–29) už nebude muset v pozdějším textu líčit, jak došlo k mučednické smrti Jana Křtitele. Evangelista Lukáš tím chtěl asi také jasně oddělit působení Jana Křtitele od působení Ježíše Krista. K Janovi se ovšem bude vracet (jak v evangeliu, tak i ve Skutcích), jak mu k tomu dá příležitost obsah jeho pramenů.

## 5. Lk 7,18–35

V Lk 7,18–35 zachytil třetí evangelista text, který se dotýká Jana Křtitele. Jen někteří autoři jej berou jako jednu perikopu.<sup>28</sup> Další rozdělení textu je možné, ale postava Jana Křtitele je přítomná v celé pasáži, která má paralelu v Mt 11,2–19. Jedná se tedy o text, který evangelista zřejmě převzal z pramene Q.<sup>29</sup>

Učedníci Jana Křtitele podávají Janovi zprávu o Ježíšově činnosti a Jan si dva z nich zavolal (7,18) a poslal je k Ježíšovi (v řeckém textu „k Pánu“), aby se zeptali: „Jsi ten, který má přijít, nebo máme čekat jině-

<sup>27</sup> Srov. SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 174, který chápe „Ducha“ a „ohněň“ alternativně: kdo nebude pokřtěn Duchem, bude zničen ohněm.

<sup>28</sup> Tak např. WIEFEL, *Evangelium nach Lukas*, s. 146n.; MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 256; SABOURIN, *L'Évangile de Luc*, s. 172n., který však ve výkladu rozlišuje oddíly 7,18–23; 7,24–28 a 7,29–35. V samostatných textových jednotkách toto rozdělení preferuje větší počet autorů, jako např. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 277, 281 a 283n.

<sup>29</sup> Rekonstrukci tohoto textu v Q srov. např. Paul HOFFMANN – Christoph HEIL, *Die Spruchquelle Q: Studienausgabe Griechisch und Deutsch*, Darmstadt – Leuven: Wissenschaftliche Buchgesellschaft – Peeters, 2002, s. 48–50.

ho?“ (v. 19). Vyslanci pak kladou Ježíšovi přesně jim uloženou otázku (v. 20). Evangelista připomíná Ježíšovo zázračné uzdravování mnohých nemocných, posedlých a slepých (v. 21). Ježíšova odpověď, kterou mají poslové vyřídit Janovi, spočívá v slavnostním výčtu jeho mocných činů. Text se opírá o několik míst z Izaiáše (Iz 29,18; 35,5n.; 42,18; 26,19). Bez přímé starozákonní opory je „chromí chodí“ a „malomocní jsou očišťováni“. Poslední člen jásavého zvolání ve v. 22 „chudým se zvěstuje evangelium“ se opírá o Iz 61,1. Ke zvolání je však připojen ještě dovětek: „A blahoslavený (μακάριος), kdo se nade mnou nepohorší (μὴ σκανδαλισθῇ)“ (v. 23).<sup>30</sup>

V dalším odstavci Ježíš (po odchodu poslů Jana Křtitele) rozebírá a vysvětluje poslání a úkol Jana Křtitele. Klade „zástupům“ řečnické otázky, počínaje: „Co jste vyšli na poušť uvidět?“ (v. 24b). Tato otázka zazní (zkrácená o „poušť“) ještě také ve vv. 25a a 26a. K této otázce jsou ve vv. 24c a 25b připojeny otázky, které vyjadřují, co Jan Křtitel není: není třtina zmítaná větrem ani člověk oblečený do skvostných (ἐνδόξω) šatů. Odpověď na otázku ve v. 26a má také formu otázky: „Proroka?“. Tato otázka však už není plně popřena, ale dostává jen doplňující upřesnění: „víc než proroka“ (v. 26c). Tím je explicitně potvrzeno očekávání z Lk 1,15. Nato sám Ježíš (v. 27) vztahuje na Jana text Mal 3,1 v kombinaci s Ex 23,20. V textu jsou vyjádřeny vazby „posílám ... před tvou tvář“ a „připraví tvou cestu před tebou (πρὸ προσώπου σου)“.<sup>31</sup> Verš 28a pak obsahuje výrok, který vyjadřuje jedinečnost poslání Jana Křtitele: „Mezi narozenými z ženy není nikdo větší než Jan.“ To je však v druhé části verše (28b) hned relativizováno: „Nejmenší v Božím království je větší než on.“<sup>32</sup> Tím je vyjádřen obrovský rozdíl mezi Janem Křtitelem a Ježíšem, který zvěstuje a přináší Boží království (srov. Lk 4,48; 6,20).

V dalších dvou verších, které představují vlastní text Lukášova evangelia, vyzvedá Ježíš kladnou reakci na Janovo kázání, jak všeho lidu, tak i celníků, kteří „dali za pravdu Bohu, když se nechali pokřtít křtem Janovým“ (v. 29). Proti tomu je vyjádřeno zklamání nad postojem farizeů a zákoníků, kteří „pohrdli Božím úmyslem s nimi (τὴν βουλὴν τοῦ θεοῦ ἡθετήσαν εἰς ἑαυτοὺς)“, když se nedali od Jana pokřtít (v. 30).

<sup>30</sup> Výrok má přesnou paralelu v Mt 11,6. To znamená, že byl v této podobě zřejmě součástí pramene Q.

<sup>31</sup> Zájmena 2. osoby jsou podle Ex 23,20. Tím už tradice před Lukášem (v prameni Q) viděla v Janovi předchůdce Ježíše Krista.

<sup>32</sup> Tento výrok zněl stejně zřejmě už v prameni Q (srov. paralelu v Mt 11,11b).

Po vyjádřeném postesku nad uzavřeností farizeů a učitelů Zákona přechází Ježíš k názornému příkladu pro „lidi tohoto pokolení“<sup>33</sup> (v. 31). Předkládá (v. 32) podobenství o rozmarných dětech. Lidé tohoto pokolení se podobají dětem, které se nedovedou rozhodnout ani pro hru veselou (na svatbu), ani pro truchlivou (na pohřeb).<sup>34</sup> Vyslovená alternativa se dá aplikovat na Jana Křtitele (v. 33), který zachovával přísnou askezi, ale je označován<sup>35</sup> za posedlého (δαίμόνιον ἔχει), a na „Syna člověka“, který „jí a pije“, ale je označován jako „žrout a pijan vína“ a „přítel celníků a hříšníků“ (v. 34).

Záporný příklad z podobenství však nesmí převážít. To chce vyjádřit závěrečné poučení (v. 35): „Moudrost je ospravedlněna od všech svých dětí.“ Existují nepochybně ti, kdo přijali Boží nabídku spásy (srov. v. 29n.). Tím potvrzují Boží moudrost<sup>36</sup> v plánu spasit lidi.

Drtivou většinu textu v Lk 7,18–35 převzal evangelista z tradice.<sup>37</sup> Tím akceptoval obraz Jana Křtitele, jaký z celého tohoto textu vyplývá. Ne všechny části dávají stejně zaměřenou výpověď. Nepřehlédnutelný je jasný rozdíl mezi posláním Jana Křtitele a Ježíše Krista (srov. v. 28b). Ten nemůže být zastíněn ani tím, že ve vv. 33 a 34 je rozdíl mezi Janem Křtitelem a „Synem člověka“ prakticky jenom časový a jejich rozdílný způsob života má stejný neúspěch. Ovšem nesporný je rovněž jedinečný význam Jana Křtitele pro dějiny spásy (srov. v. 28a).

<sup>33</sup> Spojení „toto pokolení“ má kritický tón (srov. např. Mt 12,41n.; 12,45; Lk 11,31n.; 11,50n.; 17,25).

<sup>34</sup> Přesný výklad tohoto krátkého podobenství není nesporný. Jedná se např. o to, zda je třeba rozlišovat dvě skupiny dětí a které děti jsou hodnoceny záporně. Ale nejpřesvědčivější je asi výklad, který prostě konstatuje, že na tržišti jsou děti, které se nedovedou rozhodnout pro to, nač si budou hrát. Tzv. *tertium comparationis* spočívá ve spojení takových dětí s lidmi „toto pokolení“. Srov. k tomu WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 286.

<sup>35</sup> Lk 7,33 má λέγετε, tj. „říkáte“, na rozdíl od Mt 11,18, kde je λέγουσιν, tj. „říkají“ či „říká se“. Stejně tak i v následujícím verši.

<sup>36</sup> Výraz σοφία („moudrost“) není nejlepší ztotožnit přímo s Bohem, ale chápat ji spíše jako Boží moudrost. Srov. např. SABOURIN, *L'Évangile de Luc*, s. 179.

<sup>37</sup> I s textem v Lk 7,29–30, který je v dané formě pouze v Lukášově evangeliu (srov. však Mt 21,32), se většinou počítá, že byl převzat z pramene Q. Srov. SCHÜRMANN, *Lukasevangelium*, I, s. 422; HOFFMANN – HEIL, *Die Spruchquelle Q*, s. 50n.

## 6. Lk 9,7.9.19

V Lk 9,7–9 je zachycen údiv tetrarchy Heroda Antipase nad Ježíšovým působením (srov. par. Mk 6,14–16). Herodes se doslechl, že někteří pokládají Ježíše za vzkříšeného Jana Křtitele (v. 7), jiní mysleli na Eliáše nebo na to, že vstal jeden z dávných proroků (v. 8). Ale Herodes si řekl: „Jana jsem dal přece stít“ (v. 9a). Následně Lukáš nepřebírá vyprávění v Mk 6,17–29 o smrti Jana Křtitele. V 3,19–20 se zmínil o Janově konfliktu s Herodem Antipasem a o Janově uvěznění, takže v. 9a představuje pro čtenáře pouze Lukášova evangelia doplňující informaci o Janovi.

V Lk 9,18–21 je pak z Mk 8,27–30 převzato Petrovo vyznání u Césareje Filipovy. Lukášův text ovšem nezmiňuje toto místo, ale hovoří o Ježíšově modlitbě o samotě (v. 18a). Na Ježíšovu otázku položenou učedníkům: „Za koho mě zástupy pokládají“ (v. 18b), odpovídají učedníci: „Za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a jiní myslí, že vstal jeden z dávných proroků“ (v. 19). Je to prakticky stejná odpověď jako u Heroda v 9,7n. Čtenář evangelia už ví, že v těchto odpovědích není vyslovena pravda. Ale nové je pro něj následující Petrovo vyznání ve v. 20b, které vzhledem k Janu Křtiteli jen potvrzuje, že Jan nebyl Mesiáš.

## 7. Lk 11,1

V Lk 11,1–13 se nachází perikopa, jejímž hlavním tématem je modlitba. K významným částem tohoto textu existují paralely v Matoušově evangeliu. Modlitba Páně v Lk 11,2–4 má paralelu v Mt 6,9–13 a poučení o vytrvalé modlitbě v 11,9–13 je také v Mt 7,7–11. Úvodní verš 11,1 je však pouze v Lukášově evangeliu. V něm říká evangelista, že Ježíš se na nějakém místě modlil. Když přestal, požádal ho jeden z jeho učedníků: „Pane, nauč nás modlit se, jako i Jan naučil své učedníky.“ Odkud vzal evangelista informaci, že Jan Křtitel naučil své učedníky určitou modlitbu či modlitby (srov. Lk 5,33, kde Lukáš také – na rozdíl od Marka – zmiňuje modlitby Janových učedníků), není jasné.<sup>38</sup> Uvedením příkladu Jana

<sup>38</sup> Heinz SCHÜRMANN, *Das Lukasevangelium: Zweiter Teil, Erste Folge: 9,51–11,54*, Freiburg: Herder, 1994, s. 177, pokládá za možné, že podstatu („Grundbestand“) v. 1b převzal Lukáš z tradice Q. Např. MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 352, říká obecně, že text „L 11,1–4 ... pochází z pramene ‚Q‘.“ Avšak HOFFMANN – HEIL, *Die Spruchquelle Q*, s. 60, přecházejí Lk 11,1 mlčením a počítají za součást Q až text od Lk 11,2b.

Křtitele ovšem evangelista zřejmě nechtěl tvrdit, že by Ježíš jako učitel modlitby byl na stejné rovině jako Jan Křtitel,<sup>39</sup> ale chtěl nepochybně připomenout Janův jedinečný úkol při přípravě působení Ježíše Krista.

## 8. Lk 16,16

Lk 16,14–18<sup>40</sup> obsahuje Ježíšova slova na adresu farizeů. Ve v. 16 je zmíněn také Jan Křtitel. Přesný smysl tohoto verše je sporný. První část verše zní: „Zákon a proroci až do Jana.“ Už zde je patrná otázka, zda „Jan“ reprezentuje konec předchozí epochy nebo naopak začátek nové. Problém je pak výrazně patrný v časovém určení v druhé části verše: „od té chvíle (ἀπὸ τότε) se zvěstuje Boží království“. Protože však zvěstování Božího království patří v Lukášově evangeliu výlučně Ježíši Kristu, je oprávněné nezahrnovat Jana Křtitele do ἀπὸ τότε.<sup>41</sup> Toto odlišení odpovídá ostatně také Lk 7,28b. V třetí části v. 16 představuje velký problém význam slovesa βιάζεται. Může to být medium nebo pasivum a význam může být kladný nebo záporný. Dáme-li přednost pasivu a kladnému významu,<sup>42</sup> pak překlad závěru v. 16 může znít: „a každý je do něho (tj. Božího království) tlačén“. Třetí evangelista chápal zřejmě 16,16<sup>43</sup> jako potvrzení významu, který už o Janu Křtiteli vyjádřil na dřívějších místech (srov. např. 7,28). Je velký rozdíl mezi Janem Křtitelem a Ježíšem Kristem, ale Jan nebyl jen posledním článkem v řadě proroků (srov.

<sup>39</sup> Např. Josef ERNST, *Johannes der Täufer – der Lehrer Jesu?*, Freiburg: Herder, 1994, s. 44, charakterizuje poměr Ježíšových učedníků k učedníkům Jana Křtitele v Lk 11,1 jako „Überbietung“ („překonání“).

<sup>40</sup> Jako jednu textovou jednotku berou tyto verše např. KREMER, *Lukasevangelium*, s. 163; Gerhard SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas: Kapitel 11–24*, 2. vyd., Gütersloh – Würzburg: Gütersloher – Echter, 1984, s. 336; MAREČEK, *Evangelium podle Lukáše*, s. 450. WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 551n., bere dohromady Lk 16,14–31. Naproti tomu např. Joseph A. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, New York: Doubleday, 1985, s. 1111, 1114 a 1119, rozděluje 16,14–15, 16,16–17 a 16,18.

<sup>41</sup> Tak to vidí poměrně velká část komentářů, např. SCHNEIDER, *Das Evangelium nach Lukas: Kapitel 11–24*, s. 338; KREMER, *Lukasevangelium*, s. 164; Darrell L. BOCK, *Luke, Volume 2: 9:51–24:53*, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 1996, s. 1351; WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 554. Opačný názor má např. WIEFEL, *Das Evangelium nach Lukas*, s. 296.

<sup>42</sup> Tak např. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1114; KLEIN, *Lukasevangelium*, s. 544; WOLTER, *Lukasevangelium*, s. 552.

<sup>43</sup> Lk 16,16 má paralelu v Mt 11,13.12. Text se počítá za součást pramene Q. Srov. např. HOFFMANN – HEIL, *Die Spruchquelle Q*, s. 100, kde se v Q předpokládá pořadí vět jako u Lk, ale preferuje se Mt 11,12b („násilníci je [tj. Boží království] uchvacují“).

7,26c), nýbrž měl jedinečný význam pro přípravu působení Spasitele. Jan je tedy i spojovacím článkem mezi epochou Zákona a proroků a dobou Božího království, které zvěstoval a přinesl Ježíš Kristus.<sup>44</sup>

## 9. Lk 20,3–7

V Lk 20,1–8<sup>45</sup> (srov. par. Mk 11,27–33) je zachycen rozhovor mezi Ježíšem a zákoníky, velekněžími a staršími ohledně Ježíšovy moci. Ježíšovi vyzyvatelé se ptají na původ jeho moci (v. 2). Ježíš jim odpovídá otázkou: „I já se vás na něco zeptám. Řekněte mi: Byl Janův křest z nebe nebo od lidí?“ (20,3b–4). Tato otázka staví tazatele před dilema. Odpověď „z nebe“ by jim připravila výtku: „Proč jste mu neuvěřili?“ (v. 5). Ale odpověď „od lidí“ by vyvolala odpor lidu (doslova: „všechn lid nás ukamenuje“), protože lid byl přesvědčen, že „Jan je prorok“ (v. 6). Proto vyzyvatelé odpovídají: „nevíme odkud“ (v. 7). Nato také Ježíš odmítá odpovědět na otázku po původu své moci (v. 8). Zmínka o Janu Křtiteli v tomto rozhovoru jasně potvrzuje jeho výjimečný vztah ke Kristu. Kdo uvěřil Janu Křtiteli, byl disponován uvěřit Ježíši Kristu. Jan připravoval lid na působení Syna Božího, ale tím se stal také výrazným svědkem pro mocné Boží činy Ježíše Krista.

## 10. Sk 1,5

Skutky apoštolů na svém začátku navazují na Lukášovo evangelium. Po oslovení stejného adresáta Teofila (Sk 1,1), odkazu na obsah evangelia (1,2) a zvláštním důrazu na zjevení Zmrtvýchvstalého (1,3) referuje evangelista o Ježíšových pokynech apoštolům před jeho nanebevstoupením (1,4–8).<sup>46</sup> Ve v. 5 se Ježíš zmiňuje také o Janu Křtiteli: „Jan křtil vodou, vy však budete pokřtěni Duchem Svatým.“ Tím Ježíš jen potvr-

<sup>44</sup> K tomuto pohledu srov. FITZMYER, *The Gospel According to Luke (X–XXIV)*, s. 1115, který chápe Jana Křtitele jako „a transitional figure“ („přechodnou postavu“) a toho, kdo připravoval Izrael na „zvěstování království“.

<sup>45</sup> Vymezení perikopy Lk 20,1–8 je v komentářích poměrně nesporné.

<sup>46</sup> Struktura 1. kapitoly Skutků je v komentářích chápána různě. Např. Joseph A. FITZMYER, *The Acts of the Apostles: A New Translation with Introduction and Commentary*, New Yourk: Doubleday, 1998, s. 191 a 198, odlišuje 1,1–2 jako prolog a další perikopy vidí ve

zuje slova Jana Křtitele z Lk 3,16 a vyjadřuje tak znovu rozdíl mezi svým posláním a posláním Jana Křtitele. To však i zde poukazuje na Jana jako na toho, kdo bezprostředně připravoval na Ježíšův příchod.

## 11. Sk 1,22

Ve Sk 1,15–26 se vypráví o doplnění skupiny Dvanácti po smrti zrádce Jidáše. Apoštol Petr v 1,16–22 vypočítává podmínky, které musí splnit ten, kdo má nahradit Jidáše. V 1,21 říká, že to musí být ten, kdo s Ježíšem a jeho učedníky chodil „po celý čas“, a ve v. 22 uvádí konkrétně „od Janova křtu“. Janův křest<sup>47</sup> je zde zmíněn jako orientační časový bod, ale současně je tím vyjádřena bezprostřední návaznost veřejné činnosti Ježíše Krista na působení Jana Křtitele.

## 12. Sk 10,37

Ve Sk 10,34–43 promlouvá apoštol Petr před setníkem Kornéliem a jeho blízkými. Petr hovoří o působení Ježíše z Nazareta. Ve v. 37 připomíná začátek tohoto působení slovy: „Vy víte, co se událo po celém Judsku, nejprve v Galileji (ἀρχαίμενος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας), po křtu, který hlásal Jan.“ Zde je „křest, který hlásal Jan“ zřejmě označením pro působení Jana Křtitele.<sup>48</sup> V souvislosti Petrovy řeči to znamená, že působení Ježíše z Nazareta bezprostředně navazovalo na působení Jana Křtitele.

---

verších 1,3–8, Gerhard SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, I. Teil, Freiburg: Herder, 1980, s. 188 a 195, rozlišuje 1,1–3 a 1,4–14.

<sup>47</sup> Přísluvné určení „od Janova křtu“ se dá chápat dvojím způsobem: jako označení okamžiku, kdy byl Ježíš pokřtěn Janem v Jordáně, nebo jako označení doby, kdy Jan působil coby křtitel. První smysl je mnohem pravděpodobnější a spojuje těsněji Jana Křtitele s Ježíšem. Srov. k tomu např. FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 226, nebo Mikael C. PARSONS – Martin M. CULY, *Acts: A Handbook on the Greek Text*, Waco, Tx.: Baylor University, 2003, s. 18n., kde se vysvětluje, že „Janův křest“ by mohla být řečnická figura synekdocha pro „Janovo působení“.

<sup>48</sup> Tak to vyjadřuje např. Frederic F. BRUCE, *The Book of the Acts*, Rev. Ed., Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1988, s. 213: „John's baptismal ministry“.



**13. Sk 11,16**

Sk 11,4–17 obsahují Petrovu řeč v Jeruzalémě, v níž apoštol vysvětluje a obhájí svou návštěvu u setníka Kornélia, která vyvrcholila pokřtěním Kornélia a jeho společníků. V rámci líčení svých zážitků Petr také ve v. 16 říká: „A vzpomněl jsem si na to, co říkal Pán: ‘Jan křtil vodou, ale vy budete pokřtěni Duchem Svatým’.“ Tím Petr odkazuje na Ježíšova slova ve Sk 1,5. I zde je tím vyjádřena jedinečnost působení Ježíše Krista pomocí rozdílu oproti působení Jana Křtitele.

**14. Sk 13,24–25**

Ve Sk 13,16–47 promlouvá Pavel (na své tzv. první misijní cestě) v synagoze v Antiochii Pisidské. Po stručném přehledu dějin Izraele se dostává ke Spasiteli Ježíši (v. 23). Na úvod konkrétně zmiňuje, co Ježíšovu působení bezprostředně předcházelo: „Před jeho příchodem (πρὸ προσώπου τῆς εισόδου αὐτοῦ) hlásal Jan všemu izraelskému lidu křest obrácení“ (v. 24). K tomu v dalším verši připojuje ještě podrobnější informaci: „Když Jan končil své poslání (τὸν ῥόμον), říkal: ‚Co si myslíte, že jsem, já nejsem, ale po mně přichází ten, jemuž nejsem hoden rozvázat obuv na nohou.‘“ Přesně vzato ve v. 24 Jan vystupuje jako prorok, který vyzývá k obrácení před Ježíšovým působením. Od této činnosti je ve v. 25 odlišen (odkazem na závěr Janovy činnosti) jeho jasný poukaz na Mesiáše, který přichází po něm, tj. Jan je ještě výrazněji označen jako jeho předchůdce. První popsany úkol (v. 24) odpovídá tomu, co zvěstoval anděl o Janově poslání v 1,16n. Bezprostřední odkaz na Mesiáše tam sice nebyl vysloven, ale silné očekávání Božího jednání už i tam bylo aspoň naznačeno. Ve v. 25b je vyjádřena Janova pokora a plné podřízení vůči Kristu prakticky stejně jako v Lk 3,16 „jemuž nejsem hoden zout obuv z nohou“.

**15. Sk 18,25**

Ve Sk 18,23 začíná autor Skutků vyprávět o dalším úseku misijního působení Pavla z Tarsu, které se tradičně označuje jako tzv. třetí misijní cesta. Pavel odchází z Antiochie v Sýrii a prochází krajinami, kde už dříve

působil (v. 23). Ve v. 24 je řeč o židovi Apollovi, původem z Alexandrie, který působil v Efesu. Byl výmluvný a znal Písmo. Verš 25 vypočítává nejprve jeho další přednosti: byl vyučen „v cestě Páně“, tj. v křesťanské nauce (srov. Sk 9,2), „mluvil s velkým nadšením (ζέων τῷ πνεύματι)“ a „učil pečlivě o Ježíšovi (ἀκριβῶς τὰ περὶ τοῦ Ἰησοῦ)“. Ovšem k tomu je na závěr připojeno, že „znal jen křest Janův“. Vykladatelé zde čelí nemalému problému, jak sloučit Apollovy přednosti v oblasti šíření víry v Krista s jeho neznalostí Kristova křtu.<sup>49</sup> Z hlediska cíle tohoto příspěvku není rozhodující přesná odpověď na tuto otázku. Zmínka o „Janově křtu“ v dané souvislosti (srov. následující v. 26) vypovídá jasně, že vazba na Jana Křtitele je nedostatečná, jestliže schází plné napojení na Krista. Potom nemůže stačit ani velká znalost díla Ježíše Krista, spojená třeba i s velkým duchovním zanícením a nadšením.<sup>50</sup>

## 16. Sk 19,3–4

Od Sk 19,1 se vypráví o Pavlově působení v Efesu. Jako první událost je líčeno jeho setkání s některými „učedníky“, tj. věřícími v Krista, kteří na dotaz o přijetí Ducha Svatého odpovídají: „Ani jsme neslyšeli, že je Duch Svatý“ (v. 2). Na další Pavlovu otázku: „Jakým křtem (εἰς τί) jste tedy byli pokřtěni?“ říkají: „Křtem Janovým“ (v. 3). Na to Pavel prohlásil: „Jan křtil křtem obrácení a lidu říkal, aby uvěřili v toho, který

<sup>49</sup> Autoři nejsou např. zajedno v tom, jak Apolla charakterizovat z hlediska náboženské příslušnosti. Např. Gottfried SCHILLE, *Die Apostelgeschichte des Lukas*, Berlin: Evangelische Verlagsanstalt, 1983, s. 474, jej vidí jako charismatika a křesťana, FITZMYER, *The Acts of the Apostles*, s. 639, se po váhání kloní k tomu, že byl „pravděpodobně křesťan“. Naproti tomu Gerhard SCHNEIDER, *Die Apostelgeschichte*, II. Teil, Freiburg: Herder, 1982, s. 261, říká, že Apollos byl „židovský „Ježíšův přívrženec“, ale ještě ne křesťan.“ To se jeví jako nejpříhodnější z narativního hlediska textu.

<sup>50</sup> Vazba ζέων τῷ πνεύματι o Apollovi nedává dostatečný důvod k interpretaci „ovládaný Božím Duchem“, jak to činí např. BRUCE, *The Book of the Acts*, s. 359, ani s odvoláním na Řím 12,11. K tomuto místu srov. např. Joseph A. FITZMYER, *Romans: A New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 1993, s. 654: „best understood of a human characteristic“ („nejlépe se chápe o lidské charakteristice“). Zastávat význam „Duch“ ve Sk 18,25 znamená přehlížet jednu zásadní skutečnost: znalost jenom Janova křtu znamená logicky neznalost křtu Duchem Svatým (Lk 3,16b). Stěží lze předpokládat, že by zde Lukáš na tuto skutečnost nemyslel. Matoucí se proto zdá i výklad obrovského moderního komentáře Craig S. KEENER, *Acts: An Exegetical Commentary*, Volume 3: 15:1–23:35, Grand Rapids, Mich.: Baker Academic, 2014, s. 2806, který tuto skutečnost nebere dostatečně vážně.

přijde po něm, to je v Ježíše“ (v. 4). Tím je opět podtržena nezbytnost plného přilnutí k Ježíši Kristu. Následující informace o tom, že se tito učedníci nechali pokřtít „ve jméno Pána Ježíše“ (v. 5) a že po vložení Pavlových rukou na ně sestoupil Duch Svatý a že mluvili jazyky a proročkovali (v. 6), jednoznačným způsobem potvrzuje nedostatečnost Janova křtu, čímž je také zdůrazněn obrovský rozdíl mezi činností Jana Křtitele a dílem Ježíše Krista.<sup>51</sup> Toto vyprávění je třeba chápat v návaznosti na Sk 18,24n., kde je řeč o Apollovi. Jestliže se tam Lukáš nezmiňuje o tom, že Apollos byl také pokřtěn „ve jméno Pána Ježíše“, může to být dáno tím, že tuto informaci neměl ve svém prameni, který měl k dispozici, ale ani z narativního hlediska by se takové dvojí stereotypní opakování nejevilo jako nejvhodnější. Výslovně připomenout křest „ve jméno Pána Ježíše“ spíše u skupiny asi dvanácti učedníků (Sk 19,7) se z narativního hlediska jistě jevilo jako mnohem příhodnější.

#### ZÁVĚREČNÉ SHRNUTÍ

Autor Lukášova evangelia a Skutků apoštolů věnuje Janu Křtiteli ze všech evangelistů nejvíce pozornosti, i když nepřevzal podrobné líčení konce Janova pozemského života. To však zřejmě zapadá do strategie evangelisty Lukáše, který se ve svém dvojdíle snažil jasněji vymezit vztah Jana Křtitele k Ježíši Kristu, i když vlastně jen zvýraznil, co už mohl najít např. v prameni Q. Jan Křtitel je velmi blízký Ježíši Kristu už fyzickým způsobem. Setkává se s ním už před narozením (srov. Lk 1,41), protože je s ním spojen příbuzenským svazkem.<sup>52</sup> Ale i jeho působení má určité společné rysy s Ježíšem. Jan nepůsobil na jednom místě, ale při svém kázání prošel „celé okolí Jordánu“ (Lk 3,3). Zatímco v Lk 3,3 užil evangelista k označení Janovy kazatelské činnosti sloveso κηρύσσειν, v Lk 3,18 je užito εὐαγγελιζέσθαι, stejně jako potom v Lk 4,18, kde Ježíš v synagoze v Nazaretě cituje Iz 61,1 a vztahuje tento biblický text na svoje poslání. Jan Křtitel tak svým kázáním už rovněž šíří radostnou

<sup>51</sup> Např. Franz MUSSNER, *Apostelgeschichte*, 2. vyd., Würzburg: Echter, 1988, s. 113, zdůrazňuje, že křest „ve jméno Pána Ježíše“ představuje „něco radikálně nového“.

<sup>52</sup> Označení Alžběty jako συγγενίς („příbuzná“) Ježíšovy matky v Lk 1,36 nedovoluje ovšem příbuzenský vztah Jana a Ježíše blíže definovat.

zvěst.<sup>53</sup> Ovšem Lukáš neopomíjí zdůraznit zásadní rozdíl mezi Janem a Ježíšem. Jan Křtitel patřil ještě ke Starému zákonu, i když představoval jeho vyvrcholení. Plnil prorocké poslání, třebaže jeho úkol připravit bezprostředně cestu Mesiáši jej staví nad proroky (Lk 7,26). Lukáš je ten, který vědomě rozlišuje dvě Janovy funkce.<sup>54</sup> Jan Křtitel jednak připravuje (podobně jako starozákonní proroci) cestu Bohu (Lk 1,16n.) a jednak ohlašuje a připravuje příchod Mesiáše (srov. Lk 3,4–6.15–17). Že tuto dvojí, byť vzájemně propojenou funkci Jana Křtitele měl evangelista Lukáš na paměti při redigování svého dvojdíla, je poznat také z toho, co zachytil ve Sk 13,24 (kázání křtu obrácení) a Sk 13,25 (explicitní poukaz na toho, který přichází po Janovi, až „když končil své poslání“). Tím jen potvrzuje, že pamatoval na souvislosti, a tak odhaluje, jak měl na paměti rovněž narativní kvalitu svého díla. Lukáš vykresluje poslání Jana Křtitele jako jedinečný úkol toho, který je vlastně už těsně spojen s Kristem, třebaže je mu z časového hlediska předřazen a ve svém poslání je mu plně podřízen.

#### The Mission of John the Baptist in Luke's Double Work

*Keywords:* New Testament; Jesus Christ; John the Baptist; Gospel of Luke; Acts of the Apostles

*Abstract:* The contribution analyses the texts in the Gospel of Luke and in the Acts of the Apostles (both works written by the same author, traditionally called Luke) that concern the mission of John the Baptist. John is mentioned relatively often, particularly in the Gospel of Luke, so that the resulting image of his mission recorded by the evangelist is sufficiently distinguished. John the Baptist is the culmination of the Old Testament (cf. Luke 16:16). He fulfils the prophetic mission of converting people to God. He is more, however, than a prophet (cf. Luke 7:26) because he also immediately prepares the coming of Christ. John is already closely joined with Christ although simultaneously fully submitted to him. This perspective on the Gospel of Luke is confirmed by relatively short references in the

<sup>53</sup> Srov. Gerhard FRIEDRICH, „εὐαγγελίζομαι κτλ.“ in *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, II, ed. Gerhard Kittel, Stuttgart: Kohlhammer, 1935, s. 705–735, zde 716, kde se říká o Janovi: „Také jako předchůdce Mesiáše je evangelistou.“

<sup>54</sup> Tato celkem zjevná skutečnost není autory moc připomínána. Tak např. v kapitole o Janu Křtiteli v Lukášově dvojdíle v monografii ERNST, *Johannes der Täufer – der Lehrer Jesu?*, s. 41–57, čtenář tento údaj výslovně nenajde, takže se musí spokojit se zastřešujícím pohledem na Jana Křtitele jako na „předchůdce Ježíše Krista“.

Acts, where the insufficiency of only knowing the baptism of John is strongly expressed (cf. Act 18:25; 19:3–4).

prof. Ladislav Tichý, Th.D.  
Katedra biblických věd  
CMTF UP  
Univerzitní 22  
771 11 Olomouc  
*ladislav.tichy@upol.cz*